

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК ШКОЛЯРА

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

Умовні скорочення, вживані у словнику

див. — дивіться

жарт. — жартівливий вираз або слово

застар. — застарілий вираз або слово

зневажл. — зневажливий вираз, слово

ірон. — в іронічному значенні

і т.д. — і так далі

і т.п. — і тому подібне

книжн. — книжний вираз, слово

несхв. — несхвальний вираз, слово

у знач. вставн. сл. — у значенні вставного слова

фолькл. — вираз або слово, що вживається в усній народній творчості

Український алфавіт

Аа, Бб, Вв, Гг, Гг, Дд, Ее, Єє, Жж, Зз, Ии, Іі, Її, Йй,
Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч,
Шш, Щщ, Ъь, Юю, Яя

А

Або з щитом або на щиті [повертáтися, з'явля́тися тощо].

Або перемогти або загинути.

Або перемогті́ або кістьми́ лягти́ (вме́рти) і або перемо́гу здобу́ти або до́ма (вдо́ма) не бу́ти.

Або досягти чогось бажаного, жаданого, подолавши всі перешкоди, або вмерти, загинути; все або нічого.

А́вгієві ста́йні (коні́шні).

Книжн. 1. Дуже забруднене приміщення, місце; 2. Про щось дуже занедбане; про велике безладдя в справах.

А віз (ху́ра) і ніні там.

Справа не рухається, а навколо неї точаться марні розмови.

Аж пі́р'я леті́ть з кого.

Дуже сильно комусь дістається.

А му́рий їсть собі́ та їсть і́ а кіт ковба́ску умина́є, ненáче й не до нього́ річ.

Один говорить, а інший не звертає на нього ніякої уваги — про марність умовляння безсовісних людей.

А́ні (ні) чу́тки [не] чувáти [а́ні (ні) ві́дом (в ві́чі) не вида́ти].

Не чути, невідомо нічого про кого-небудь, що-небудь, немає когось, чогось.

А скрі́нька прóсто відчиня́лась і́ а скрі́нька не була́ й за́мкнена.

Якась справа, якесь питання, що здаються загадковими, незрозумілими, насправді дуже прості.

Згадаєш (згадаєте пригадаєш, пригадаєте) [тоді] моє слово і спом'янеш (спом'янетє) моє слово.

Запевнення, що збудеться те, про що в даний момент говориться; що все буде так, як сказано.

Згадувати (згадати, поминати, пом'янути) добром (добрим словом) кого.

Говорити про кого-небудь щось хороше.

З гармати по горобцях стріляти і іти на комара з дрючком, а на муху з обухом.

Про невідповідність витрачених коштів, зусиль меті та бажаним наслідкам.

Згладжувати (згладити) гострі кути.

Робити менш помітними суперечності, зм'якшувати їх.

Згоряти (згорати, згоріти) від (з) сорому.

Дуже засоромлюючись, червоніти.

Здавати (здавати) позиції.

Поступатися перед ким-небудь, чим-небудь у чомусь.

Здоров'я йому не [треба] позичати.

Про здорову людину.

Землі під собою не чути (не відчувати).

Будучи збудженим, схвилюваним чим-небудь радісним, дуже енергійно рухатися, працювати і т. ін.

Земля горить під ногами у кого.

Нестерпні умови, скрутне становище в кого-небудь.

Земля́ клі́ном зійшла́ся на кому́, на чому́ і сві́т клі́ном зійшо́вся на кому́, на чому́.

Про того, хто або що є єдиним бажаним, прийнятним чи єдино можливим при якомусь виборі.

Зі́рки (зо́рі) з не́ба хапа́ти (зніма́ти, зді́йма́ти).

Відзначатися неабиякими здібностями, розумом і т. ін.

З ким поведéшся, від то́го й набере́шся.

Про того, хто перейняв погляди, звички від того, з ким дружить, спілкується, живе і т. ін.

З мі́ру по ні́тці — го́лому соро́чка і з ха́ти по ні́тці — сироті́ свити́на (сиротá у сві́тці).

Від усіх потрошку, а вийде щось значне, відчутне для когось одного.

Змі́шувати (зміша́ти) з гря́ззю (з боло́том, з багно́м) кого́.

Образливо характеризувати кого-небудь, плямувати чию-небудь гідність.

Зна́є кішка́ (кі́цька), чи́є са́ло з'ї́ла і зна́є кіт, чи́є са́ло з'ї́в.

Про того, хто винен і відчуває свою провину перед кимось та можливість розплати за неї.

Знай на́ших.

Уживається при виявленні почуття самовдоволення, гордості.

Зна́ти (чу́ти), де ра́ки зиму́ють.

1. Мати досвід, бути досвідченим у чому-небудь; 2. Бути хитрим, спритним.

Як (мов, немóв, náче, ненáче) ножём відрізати і як відрубáти.

1. Сказати різко, категорично; 2. Що-небудь припиняти зразу, раптово, без видимих причин.

Як (мов, немóв, náче, ненáче) обúхом по голові [бúти, удáрити і т. п.].

Вражати неприємною несподіванкою.

Як (мов, немóв) оселédців у бóчці.

Дуже багато — про велику кількість людей у якому-небудь приміщенні.

Як (мов, немóв, náче, ненáче) рак на міліні.

Потрапити в безвихідне, скрутне становище.

Як (мов, немóв, náче, ненáче) реп'я́х ([ше́вська] смо́ла) приста́вати (приста́ти, причіплюва́тися, причіпля́тися, причепі́тися) і приста́вати (приста́ти) реп'я́хом.

Нахабно, невідступно переслідувати кого-небудь, набридати комусь своїми вимогами, запитаннями і т. ін.

Як (мов, немóв, náче, ненáче) ри́ба у воді.

Поводитися невимушено, добре, вільно.

Як свиня́ в апельсі́нах (в помара́нчах, на пе́рці) [розбира́тися і т. п.] в чому.

Виявляти цілковите незнання якоїсь справи, зовсім не розбиратися в чому-небудь.

Як свої́ п'ять па́льців зна́ти; як свої́ п'ять пу́чок зна́ти і як свої́ старі чо́боти зна́ти.

Добре розумітися у чому-небудь, розбиратися у чомусь.

Як Сидорову козу́ бі́ти (лупі́ти і т. п.).

Нещадно бити.

Як (мов, немów, нáче, ненáче) сир у мáсли купáється (плáває) і як (мов, немów, нáче, ненáче) варéник у мáсли (у сметáні) купáється (плáває).

Жити в достатках, розкошах.

Як сніг на гóлову.

Зненацька, несподівано, раптово.

Як (мов, немów, нáче, ненáче) сóнна мўха.

1. Хто-небудь повільний, млявий, з лінивими рухами;
2. Повільно, мляво.

Як (мов, немów, нáче, ненáче) у вóду опу́щений і як (мов, немów, нáче, ненáче) курчá в вóду впу́стив.

Похмурий, сумний.

Як (мов, немów, нáче, ненáче) уроді́тися (ві́рости, ві́ринути) з-під (із) землі́.

Раптово, несподівано з'явитися.

Як (мов, немów, нáче, ненáче) черепа́ха (черепа́хою) [і́ті, плéнтатися і т. п.].

Рухатися, іти дуже повільно, незграбно.

Як чорт (нечі́стий) від ла́дану тіка́ти.

Всіляко уникати кого-небудь, чого-небудь.

Як чорт (ді́дько) ла́дану боя́тися.

Дуже боятися кого-небудь, чого-небудь.

Ятрити ра́ну (ду́шу, се́рце).

Посилювати чий-небудь душевний біль, завдавати кому-небудь ще більших моральних страждань.

Довідкове видання

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК ШКОЛЯРА

Упорядник

Домарецька Галина Асафатівна

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Надія Бульчак*

Обкладинка *Володимира Басалиги*

Комп'ютерна верстка *Івана Біліща*

Підписано до друку 01.02.2013 р. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Умовн. друк. арк. 8,37. Умовн. фарбо-відб. 8,37.

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК № 370 від 21.03.2001р.

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль 46002
Навчальна книга — Богдан, а/с 529, м. Тернопіль 46008
тел./факс (0352) 43-00-46; 52-18-09
office@budny.te.ua
www.bohdan-books.com

Ф82 Фразеологічний словник школяра / упорядник Г.А. Домарецька. —
Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2013. — 144 с.

ISBN 978-966-10-2468-6

“Фразеологічний словник школяра” вміщує найбільш уживані фразеологічні вирази, які зустрічаються при вивченні програмового матеріалу загальноосвітньої школи.

До кожного фразеологічного виразу у стислій і доступній формі подано його тлумачення.

Посібник розрахований на учнів та вчителів загальноосвітньої школи.

УДК 81'373.7(038)-057.87

ББК 81(4Укр)92

ISBN 978-966-10-2468-6

© Навчальна книга — Богдан, 2013